

Буханевич Н. В. Система оцінювання навчальних досягнень студентів у ВНЗ/Наукові записки. Серія "Психологія і педагогіка". – Острог: Вид-во Національного університету "Острозька академія", 2007. – Вип. 8. – 444 с., Сс.55-63

Буханевич Н. В.

СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ У ВНЗ

У статті розглядається вплив системи оцінювання навчальних досягнень на становлення ефективних умов процесу навчання.

The article deals with the problem of how educational achievement estimate system influences the development of studying process.

Без зміни системи навчання неможливо досягти високого рівня успішності в опануванні основ наук [11, 45-49]. Впровадження модульно-рейтингової системи (яка є перспективною та демократичною) у вищих навчальних закладах потребує фундаментальних розробок. Вона не може функціонувати тільки за рахунок розроблених модулів та їх дидактичного забезпечення. Викладачі визнають недостатність своєї теоретичної підготовки з питань теорії управління навчальною діяльністю студентів, хоча вчені займаються дослідженням питань теорії управління в системі модульного навчання. Відомі науковці В. Пікельна, Т. Алексеєнко, А.Сікорський, Л.Торяник, Ш.Аніщенко, А.Шихін, А.Андрющук, О.Задорожня, В.Белозерцев, В.Міщенко та інші в своїх розробках пропонують рейтингову систему управління навчальною діяльністю студентів. В.Пікельна стверджує, що участь студентів в управлінні навчанням робить усю систему управління гнучкішою, здатною чутливіше реагувати на різноманітні ситуації, що дає змогу об'єкту управління бути в постійній динаміці, в прагненні до кращого кінцевого результату. Механізм управління повинен бути таким, що забезпечує якість навчально-виховного процесу. Модель управління повинна відповідати загальним функціям управління, що

виступають основними інструментами моделювання та педагогічного аналізу.

Вивчення історії, теорії і практики реалізації модульного підходу в системі освіти вказує на соціальну багатоаспектність зазначеного напрямку комплексного вдосконалення сучасного навчально-виховного процесу. Набула поширення і стосується окремої ланки модульно-рейтингова система оцінювання академічних досягнень студентів. Інноваційний аналіз теоретичних і практичних здобутків цієї системи показує, що вона має перспективи наукового обґрунтування у двох аспектах: а) як оцінка всіх різновидів освітньої діяльності студента і б) як оцінка оптимального рівня опанування програмового матеріалу з окремої теми і навчального курсу загалом. Модульно-рейтингова методика контролю знань і норм спрямована на забезпечення ритмічної роботи, об'єктом якої є змістовий модуль як структурована сукупність навчального матеріалу. Кожний такий модуль завершується поточним контролем знань (тематичний залік, контрольна робота тощо) та одержанням рейтингової оцінки за різні види навчальних вправ. Рейтинг за окремим змістовим модулем складається із суми балів усіх різновидів звітності з урахуванням кількості годин, відведених на вивчення конкретної теми. Учень, рейтинг якого вищий або дорівнює встановленій кількості балів, може бути звільнений від заліку, якщо протягом навчального модуля (теми) не мав штрафних балів за невиконання академічного графіка. Модульно-рейтингова методика оцінювання знань, норм і цінностей охоплює декілька різновидів контролю: тестові завдання для вхідного (попереднього), проміжного і підсумкового (результативного) обстеження учнів, самостійні та контрольні роботи, індивідуальні завдання, звіти про виконання лабораторних і практичних робіт.

Звичайно, навантаження на викладача і його відповідальність за процес навчання зростають. Щонайперше треба розробити комплекти завдань з кожного навчального модуля, тематичні питання для заліків, тести опитувальники, а також передбачити етапи проведення поточного контролю.

Водночас зростають соціальна вага та особиста відповідальність учнів за процес і результат власної освітньої діяльності. У ході реалізації цілісного модульно — розвивального процесу вчитель заносить до зведеної таблиці кількість балів, набраних учнем за виконання кожного різновиду навчальних робіт. На кінець освітнього циклу визначає рейтинг учнів класу та переводить сумарні бали в традиційні оцінки. При цьому співвідношення оцінок за модульно-рейтинговою і п'ятибальною системами здебільшого таке: незадовільно — 0-40 балів, задовільно — 40-70 балів, добре -70-90 балів, відмінно -90-100 балів.

Отже, модульно-рейтингова система оцінювання ґрунтується на інноваційній формі соціального відстеження того, як здобуваються учнем знання. Норми, цінності за обставин групового (масового) навчання. С.Архангельський відзначав, що «переробка студентом отриманої інформації — це перш за все осмислення її на основі узагальнень, абстракції та включення її в систему своїх знань, досвіду». У традиційній практиці викладання під час прослуховування уроку учень намагається якнайшвидше зафіксувати почуту інформацію. Осмислення в цьому неможливе, тому що учні мають різний рівень моторних реакцій, і деякі не встигають навіть записати почуте. Про високу якість навчання теж не може бути мови, бо лише невелика кількість студентів опрацьовує записану інформацію в поза аудиторний час і мало працює з додатковою літературою. Отже, навіть та частка інформації, що залишилась після прослуховування уроку, є не переробленою і не залишилась у пам'яті. Навчання носить епізодичний характер, а якість та успішність його залежить тільки від інтелектуального рівня учня.

У системі модульного навчання інформація не повідомляється учням у готовому вигляді, а розкривається в процесі їхніх власних дій над матеріалом.

У педагогічній практиці проблема контролю знань учнів дістала широке наукове обґрунтування та суттєвий ступінь дослідженості (І.Є. Булах, М.Г. Дайрі, Н.Д. Наумов, І.Т. Ого-

родніков, Л.О. Одерій, В.О. Онищук, В.Г. Розумовський, М.М. Жрецький та інші). Одне з питань цієї проблеми: чи потрібно успіхи учня виражати в балах, невпинно дискутується серед педагогів. Як відомо, у вищій школі сьогодні використовується словесна оцінка знань: «незадовільно», «задовільно», «добре», «відмінно», але з процесом входження в освітній простір Європи в багатьох університетах України введені власні схеми оцінювання навчальних досягнень: модульно-рейтингова, рейтингова і т.п. Однак прив'язки до ECTS (Європейської кредитно-трансферної системи), як правило, нема. Отже, спільне завдання освітян, насамперед, в плані теоретико-практичних досліджень, в найближчий час розробити адекватні загальноєвропейським принципи побудови навчального процесу.

Доводиться констатувати, що недостатньо робіт, у яких розкривається сутність та особливості рейтингового оцінювання готовності. Разом з тим світові тенденції й освітня практика потребують такої підготовленості в сучасних умовах.

Рейтингова дидактико-методична система являє собою сукупність правил і положень, на основі яких у ході навчання здійснюється оцінка знань, умінь, навичок і інших результатів навчально-пізнавальної діяльності учня.

Потреби педагогічної практики — необхідність введення диференційованих, зрозумілих і «прозорих» об'єктивних форм і методів контролю знань — при деякому відставанні теорії привели до того, що практики почали самі розробляти власні рейтингові системи. Ознайомлення з ними дозволяє зробити таке узагальнення: різноманіття відповідних систем умовно може бути зведене до основних варіантів. В одному з них рейтинг утворюється в результаті сумування балів за різні види діяльності протягом певного часу або при вивченні частин матеріалу. Такий рейтинг пропонується називати накопичувальним, тому що фіксується поступове збільшення балів після виконання завдань. Другий варіант являє собою творчий розвиток на новому рівні ідеї середнього балу. Викладач у ході тематичного контролю виставляє оцінки за різні

види робіт (по звичайній чотирибальній системі або диференціюючи оцінки за рахунок введення десятих і сотих бала) і, помноживши оцінки учнів на відповідні рейтингові коефіцієнти та розділивши на загальну кількість оцінок, одержує підсумковий рейтинговий бал. Такий бал уже пов'язаний із звичайною системою оцінювання («від двох до п'яти»), диференційований і досить точно відображає рівень знань. Оскільки заключною операцією при підрахунку рейтингового балу в останньому випадку є ділення, було запропоновано назвати такий вид рейтингу ділильним. Обидва варіанти припускають ранжування тих, хто навчається по рейтингових балах, чітко й зрозуміле пояснення принципів розрахунку рейтингу. Цілком припустимо взагалі розраховувати підсумковий або семестровий рейтинг разом із учнями — це тільки підвищить престиж викладача й загальну зацікавленість у результатах навчання.

Нормативні вимоги в кожній конкретній рейтинговій системі оцінювання знань декларуються викладачем у вигляді рейтингового регламенту, що являє собою систему правил, по яких проводиться нарахування балів учням по контролюючих видах навчальних занять за виконану ними планову роботу в семестрі. Для стимулювання пізнавальної активності студентів і формування навчальної діяльності важливо створити ситуацію індивідуальної відповідальності за результати власної роботи. Кожен студент повинен відповідати за виконання навчальних завдань, заданих для групової роботи, проблема полягає в тому, що в ході навчально-пізнавальної взаємодії відтворюється єдиний «груповий продукт», у зв'язку з чим досить важко врахувати індивідуальний внесок кожного студента. Водночас індивідуальна робота на основі загального групового результату неприпустима, оскільки може призводити до того, що один або кілька членів групи готуватимуть усі завдання, а позитивну оцінку одержуватимуть усі, в тому числі й ті, хто не брав активної участі в роботі. Це може мати явні наслідки і суттєво послаблювати мотивацію навчальної діяльності.

Досвід застосування рейтингової системи в навчанні показав: у різні періоди семестру по-різному проявляється її вплив на учня і його ставлення до навчання.

Стимулююча дія рейтингового контролю, проведеного протягом семестру, вносить істотне виправлення в якісний рівень оволодіння знаннями. Важливо відзначити, що мова йде не про примус студента до активності в навчально-пізнавальній діяльності. Мова йде про спонукання до неї, про створення дидактичних і психолого-педагогічних умов для активності творчого характеру. Застосування цієї тези до проблеми контролю знань учнів означає те, що й оцінювальна система в цілому.

Рейтингова дидактико-методична система являє собою сукупність правил і положень, на основі яких у ході навчання здійснюється оцінка знань, умінь, навичок і інших результатів навчально-пізнавальної діяльності учня. При рейтинговому контролі результати навчально-пізнавальної діяльності учнів можуть оцінюватися в балах за довільною шкалою. Викладач установлює кількість балів на оцінки «3», «4» і «5», які учень може набрати під час навчання, що сприяють засвоєнню досліджуваного матеріалу. Учень повинен заздалегідь знати, скільки балів він одержить у випадку успішного виконання конкретного завдання, відповіді на питання і т.д. Причому варто звернути увагу на неоднакову «вагу» оцінок учнів за різні форми контролю знань. Напевно, вперше поняття «рейтинговий коефіцієнт» як міра складності завдання з порівнянні з іншими завданнями займає належне місце в модульно-розвиваючому навчанні. Не випадково викладач фізики середньої школи № 242 м. Києва Благодаренко Л.Ю. говорить про «модульно-рейтингову систему», тим самим підкреслюючи виняткове місце рейтингу в модульному навчанні [1]. «Кожен вид контролю, - пише Л.Ю. Благодаренко, - оцінюється через свій "рейтинговий коефіцієнт". Рейтинговий бал отримується множенням оцінки учня (від 2,5 до 5) на рейтинговий коефіцієнт, який відповідає складності матеріалу. Рейтингові бали повинні бути чітко диференційовані, що сприяє більшій точності оцінки роботи учнів.

Потрібно розрахувати максимальну кількість балів, яку може одержати учень, виконавши весь обсяг роботи, а також відповідність цієї кількості балів оцінкам за прийнятою чотирибальною шкалою» ([1], стор. 159, 163).

У наведеній цитаті коротко перераховані найбільш істотні аспекти поняття «рейтинговий коефіцієнт» і окреслене коло питань, на які варто звернути увагу при введенні такої системи контролю й корекції знань учнів. Потреби педагогічної практики - необхідність введення диференційованих, зрозумілих і «прозорих» для учнів, об'єктивних форм і методів контролю знань - при деякій відставанні теорії призвели до того, що багато вчителів почали самі розробляти власні рейтингові системи. Знайомство з ними і їхніми авторами дозволяє зробити таке узагальнення: все різноманіття таких систем умовно може бути зведене до двох основних варіантів. У першому з них рейтинг утворюється в результаті підсумовування балів за різні види діяльності протягом якогось періоду часу або при вивченні певної частини матеріалу. Такий рейтинг пропонується називати накопичувальним, тому що відбувається поступове нагромадження учнями балів після виконання завдань. Бали, які підлягають підсумовуванню, можуть виставлятися вчителем і по звичайної чотирибальній системі, і з урахуванням рейтингового коефіцієнта - суть підходу від цього не змінюється.

Другий варіант являє собою творчий розвиток на новому рівні ідеї середнього балу. Викладач у ході тематичного контролю виставляє оцінки за різні види робіт (за звичайною чотирибальною системою або диференціюючи оцінки за рахунок введення десятих і сотих бала) і, помноживши оцінки учнів на відповідні рейтингові коефіцієнти і розділивши на загальну кількість оцінок, одержує підсумковий рейтинговий бал. Такий бал уже прив'язаний до звичайної системи оцінювання («від двох до п'яти»), диференційований і досить точно відображає рівень знань. Оскільки заключною операцією при підрахунку рейтингового балу в цьому випадку є ділення, пропонується назвати такий вид рейтингу ділильним.

Обидва варіанти припускають ранжування учнів по рейтингових балах, чітке й зрозуміле пояснення принципів розрахунку рейтингу. Цілком припустимо взагалі розраховувати підсумковий або семестровий рейтинг разом з учнями – це тільки підвищить престиж учителя й зацікавленість учнів у результатах навчання.

Багато науковців сьогодні пропонують звернути увагу на кількісні критерії, що, на їх думку, сприятиме ефективності використання інтелектуальних можливостей тих, хто навчається, і тих, хто навчає. Критерії оцінки будь-якого процесу є управляючим елементом. Ефективні критерії та правильне використання їх сприяє стимулюванню, вдосконаленню та інтенсифікації процесу. Негативний вплив неякісних критеріїв на навчальний процес проявляється тоді, коли його коригування вже неможливе. Тому критеріальний підхід має базуватися на таких основних вимогах: об'єктивність критеріїв, оцінки навчальних досягнень; ефективність, надійність та висока довірливість в ході їх використання; спрямованість критеріїв. Перша вимога (об'єктивність) обумовлена тим, що функції управління учінням передано учням з наступним аналізом викладача; такий підхід включає різноманітні особистісні характеристики в ході суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Елементизація критеріїв та їх попередня визначеність забезпечує ефективність (друга вимога). Висока надійність та довірливість реалізується із запровадженням у рейтингові системі тестових та індивідуальних контрольних завдань. Направленість критеріального підходу на управлінську функцію пізнавальної самостійності відповідає четвертій вимозі.

Оцінювання знань, умінь та навичок школярів — це активний, систематичний, але водночас разовий процес. Сама оцінка є кількісним показником якості.

Перед учителями школи стоїть багато проблем. Більшість із них вони успішно розв'язують. Ми перебуваємо в постійному пошуку нових ідей, нових нетрадиційних підходів до вирішення тих завдань, які ставить перед нами життя, наші учні.

Література:

1. Буряк В.К., Слісаренко О.С. Способи розумної діяльності. — К.: Рад. школа, 1988 р.- 12с.
2. Лісіна Л.О., Сергеев О.В., Солярова. Системний підхід до контрольної оціночної діяльності школярів. — К.: Стандарти фізичної освіти в Україні, 1997 р.- 35с.
3. Барановська О. Сучасна модель оцінювання навчальних досягнень учнів: переваги і недоліки. — К.: Рад. школа, 2000 р.- 48с.
4. Віват Г. Оцінювання знань і вмінь учнів у загальноосвітній школі. -К.: Рад. школа, 2000 р.- 47с.
5. Хохліна О. Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів спеціальних загальноосвітніх (допоміжних) шкіл. —К.: Рад. школа, 2002 р.-17с.
6. Левченко Л. Шляхи удосконалення педагогічної діяльності з проблеми оцінювання навчальних досягнень учнів. — К.: Рад. школа, 2003 р.-17с.
7. Абрамець Л. Виявлення творчих здібностей учнів з математики. -К.: Рад. школа, 2000 р.- 77с.
8. Локшина О. Оцінювання успішності учнів у зарубіжній школі. -К.: Рад. школа, 2000 р.- 6с.
9. Алексеенко Т.А. Методика формування пізнавальної активності студентів. - Чернівці. - ЧДУ, 1997.
10. Романовський О. Особливості вищої освіти США // Рідна школа. - 2000. -№1.
11. Сікорський П.І. Модульно-рейтингова система // Педагогіка і психологія.-№1.
12. Рядова В. Інноваційний аналіз дидактичних версій модульного навчання // Рідна школа. — 2000. №1.